

KAMILLA TWARDOWSKA

[RECENZJA:] WYBÓR MNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ HISTORICZNYCH Z OKRESU PÓŹNEGO ANTYKU, PRZEKŁAD, WSTĘP I KOMENTARZ BARTOSZ JAN KOŁOCZEK; KRAKÓW 2023, WYDAWNICTWO HISTORIA IAGELLONICA, SERIA ŹRÓDŁA HISTORYCZNE REDAKCJA M. FERENC I S. SPRAWSKI, ISBN:978-83-67497-22-0

W 2023 r., w wydawnictwie „Historia Iagellonica”, seria „Źródła historyczne”, ukazała książka *Wybór mniejszych źródeł historycznych z okresu późnego antyku*¹. Przekład, wstęp i komentarz przygotował Bartosz Jan Kołoczek, historyk i filolog klasyczny. Autor przekładu, tłumacząc Czytelnikom zamysł książki, pisze, że miała być ona niejako uzupełnieniem nowego polskiego wydania krytycznego *O całości dziejów albo o pochodzeniu i czynach narodu rzymskiego; O pochodzeniu i czynach Gotów*². Wybrane przez niego (jak przyznaje był to wybór subiektywny i zmieniał się w trakcie pracy) krótsze łacińskie źródła historyczne powstały w podobnym okresie co dzieła Jordanesa lub opisują te same wydarzenia. Z racji

KAMILLA TWARDOWSKA – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. ORCID: 0000-0002-6861-5226. Kontakt: kamilla.twardowska@upjp2.edu.pl.

1. Kraków 2023
2. *O całości dziejów albo o pochodzeniu i czynach narodu rzymskiego. O pochodzeniu i czynach Gotów*, przekład, wstęp i komentarz Bartosz Jan Kołoczek, Kraków 2022.

wielkiego przyrostu materiału, który zdawał się przytłaczać zasadniczy cel, jakim było dzieło Jordanesa, Kołoczek zdecydował wydać odrębny tom³.

Recenzowany tom zawiera więc *Skrót dziejów* i *Imiona wszystkich cesarzy rzymskich*, oba autorstwa Polemiusza Sylwiusza; anonimowych autorów: *Kronika miasta Rzymu*, *Geneza rządów Konstantyna*, *Opowiadanie o cesarzach z dynastii walentyńskiej i teodozjańskiej*, *Czasy Theoderyka*; *Panegiryk na cześć najłaskawszego króla Theoderyka* autorstwa Magnusa Feliksa Ennodiusza, cztery *Kroniki galijskie* i *Kronikę Hydacjusza*, *Kronikę galijską do roku 452* i *Kronikę galijską do roku 511* – dwa dzieła napisane przez autorów nazwanych Anonim z Galii I i Anonim z Galii II; *Kronikę Prospera z Akwitanii*, *Kronikę Hydacjusza z Lemiki*, *Kronikę Mariusza z Aventicum*, także anonimowego autora *Wykaz królów Wandalów i Alanów*⁴, Gildasa, *O zniszczeniu Brytanii*. Zbiór zamykają nie mieszczące się w ramach późnego antyku jeśli chodzi o czas powstania (XIV w.), wyimki z *Historii cesarskiej* Giovanniego de Matociis, a mianowicie *O senatorze Boecjuszu, jego twórczości i niesłusznym skazaniu na śmierć*. Pracę kończy Bibliografia – gdzie zawarto wykaz najważniejszych publikacji, Indeks osobowy oraz Indeks nazw miejscowych, etnicznych i geograficznych.

Po powyższej liście źródeł widzimy, że Kołoczek umieścił w zbiorze prace kronikarskie, których wartość często jest nie do przecenienia jak *Kroniki galijskie*, *Kroniki Hydacjusza* i Prospera, ale również utwory reprezentujące inne gatunki: panegiryk i traktat. Podkreślmy, że taki wybór źródeł, o tak odmiennej tematyce i geografii zainteresowań ich autorów, poszerza znacznie perspektywę naszych badań i miejmy nadzieję lepszego poznania epoki. Kołoczek dokładnie tłumaczy umieszczenie danego tekstu w tomie czy rezygnację z wydawałoby się bardziej oczywistego wyboru, jak choćby zbyt obszerne kroniki św. Hieronima i Kasjodora. Co więcej, zapowiada swoje plany wydania tłumaczeń krytycznych, kolejnych dzieł z późnego antyku.⁵ W kilku przypadkach rezygnacja z pracy nad tekstem była spowodowana toczącymi się pracami wydawniczymi kierowanymi przez inne osoby.⁶ Część z umieszczonych w tomie tekstów miało już polskie tłumaczenia, ale ukazało się w czasopiśmie.⁷ Kołoczek korzystał jednak z najnowszych, krytycznych wydań tekstów, dzięki czemu uzyskał bardzo dobrą podstawę do swojej pracy.

3. *Słowo wstępne* [w:] *Wybór mniejszych źródeł historycznych*, s. 9-14. Część z wybranych źródeł

4. Za tłumaczenie i naukową krytykę tekstu odpowiada Antoni Czocher.

5. *Słowo wstępne* [w:] *Wybór mniejszych źródeł historycznych*, s. 9-10.

6. Jak w przypadku *Komes Marcellin, vir clarissimus. Historyk i jego dzieło*, przekład i opracowanie Mirosław J. Leszka, Szymon Wierzbiński, Łódź 2022; czy *Wiktor z Tonnoy i jego dzieło*, tłumaczenie, wstęp i komentarz Rafał Kosiński, Kraków 2023.

7. *Geneza rządów Konstantyna i Czasy Theoderyka*, zob.: *Excerpta Valesiana, nie Anonymus Valesianus*, przekład i opracowanie Lidia Winniczuk, „Meander” 17 (1962), s. 163-172, 327-337.

KaŹdy tekst Źródłowy jest poprzedzony krótkim rozdziałem wstępnym – wprowadzeniem, z podstawowymi informacjami o zawartych tekstach, w miarę możliwości o ich autorach, wcześniejszych wydaniach oraz podstawie tłumaczenia. Teksty Źródłowe są opatrzone komentarzem wyjaśniającym występujące w nim postaci, miejsca, wydarzenia, czy też sposób przetłumaczenia danego fragmentu. Przypisać muszę, że przypisy nie są równe, niektóre są rozbudowane, inne zaś krótkie, można rzec podstawowe. Kołoczek nie podjął się ukazania istniejącej wśród uczonych dyskusji.

Na podkreślenie zasługuje język pracy. Przy zachowaniu cech charakterystycznych dla autorów Źródeł (myślę tutaj zwłaszcza o tekście Ennodiusza, napisanym bardzo trudnym językiem), tłumaczenie charakteryzuje się ładną polszczyzną. Opublikowane tłumaczenia są wierne oryginałom. Nie rozumiem co prawda, dlaczego Autor używa, jak pisze, spolszczonej formy imienia Theoderyk, kiedy to spolszczona i od dawna przyjęta w literaturze naukowej forma tego imienia brzmi Teoderyk (czy też Teodoryk). Szkoda, że Autor nie wydał książki w formie bilingwicznej, umożliwiłoby to porównanie tekstu tłumaczenia z oryginałem. Mam też uwagę do tytułu, wydaje się, że słowo *mniejsze* Źródła powinno być zastąpione przez *krótsze* Źródła.

Podsumowując należy stwierdzić że: *Wybór mniejszych źródeł historycznych z okresu późnego antyku* jest udaną próbą wypełnienia luki istniejącej w polskiej literaturze naukowej, jaką stanowi brak przekładów na język polski (mimo zauważalnej od kilku lat poprawy) wciąż dużej części łacińskich dzieł historiograficznych dedykowanych późnemu antykowi. Recenzowana książka, a także sam Autor, którego dorobek translatorsko-wydawniczy jest niezwykle imponujący, wypełnia brak czy też fragmentaryczność przekładów łacińskich dzieł dotyczących okresu późnej starożytności. Wydawnictwo doskonale popularyzuje wiedzę o epoce późnego antyku, a więc okresu między IV a VII w., która coraz częściej i śmielej przez znawców epoki jest uważana za odrębną epokę pomiędzy starożytnością a średniowieczem. Publikacja ta to nie tylko pomocne narzędzie badawcze, lecz także inspirująca lektura, która ułatwia poznanie tej, moim subiektywnym zdaniem, najciekawszej ale jednocześnie niezwykle trudnej epoki, jaką jest późny antyk.